

Danske piedforter fra middelalderen – en opdatering for 12- og 1300-tallet

Af Jens Christian Moesgaard

Foto: TJH.

I *Numismatisk Rapport* 142, september 2019, publicerede jeg en liste over de af mig kendte piedforter fra dansk middelalder indtil cirka 1500. Piedforter er stykker præget med møntmotiv på en tyk blanket, ofte i et andet metal end den normale mønt. Nogle gange er piedforten i pågældende mønttypes normale størrelse, ofte har den dog en lidt større diameter.

Piedforternes funktion – prøvestykke, præsentationsmønt, passertegn, model for gravvoren eller andet – er et omdebatteret emne, som ikke skal tages op her. Emnet er senest behandlet af Marc Bompaire, i artiklen “Piéforts médiévaux. Réflexions sur l’origine et les fonctions d’un objet monétaire mal connu”, udgivet i *XV International Numismatic Congress Taormina 2015. Proceedings*, Rom-Messina 2017, s. 1074-77 og af Barrie Cook i artiklen “Piedforts revisited: new English finds and their implications”,

Fig. 1

Fig. 2

Fig. 3

Fig. 4

Fig. 5

Fig. A

udgivet i *Numismatic Chronicle* 181, 2021, s. 279-304.

I min artikel præsenterede jeg 11 stykker. Jeg gjorde opmærksom på, at “denne liste er ganske givet ikke komplet”, og sagde, at “jeg vil være meget interesseret i at høre om andre stykker”. Denne opfordring resulterede i flere henvendelser, som jeg gerne vil takke varmt for.

Finn Rasmussen, Niels Jørgen Jensen og den nyligt bortgangne Mogens Skjoldager gjorde mig opmærksom på en række eksemplarer fra afdøde H. P. Holgersens specialsamling af de såkaldte “borgerkrigsmønter”. Heriblandt var det eksemplar, som jeg i min artikel kun kendte fra et gipsaftryk i Den kongelige Mønt- og Medaillesamling. Endvidere kunne Finn vise mig Holgersens notater angående egne og andres piedforter, og Mogens og Niels Jørgen havde fotos af dem. Pinligt for mig henviste Holgersens notater også til et eksemplar opbevaret på min daværende arbejdsplads Den kongelige Mønt- og Medaillesamling, som jeg havde overset.

I alt tilkom på denne måde ikke færre end fem nye eksemplarer, hvoraf fire er dokumenterede med fotos. Nogle af disse fotos er allerede publicerede af Niels Jørgen og Mogens på deres meget anbefalelsesværdige hjemmeside *Dansk Mønt*.

Fotografer: Victor Palsted Bizoev (Nationalmuseet), Rasmus Holst Nielsen (Nationalmuseet), Sydvestjyllands Museum, Mogens Skjoldager og Niels Jørgen Jensen, Nikolas Gough.

Fig. C

Fig. D

Fig. E

Fig. F

Fig. G

Ikke mindre interessant var henvendelserne angående helt nye fund i henholdsvis Sydvestjylland og Nordsjælland. I det hidtil kendte materiale var der kun registreret et eksemplar med kendt fundsted, nemlig en kong Hans hvid. Den er "fundet af en arbejdsmand i december 1949 på Gurre" og indsendt til Møntsamlingen af arkitekt C. G. Schultz (Møntsamlingens fundprotokol (FP) 2263). Gurre er som bekendt ruinen af en middelalderlig kongeborg i Nordsjælland. Desværre er præcist fundsted og de nærmere fundomstændigheder tilsyneladende ikke blevet registreret.

Disse to nye fund er under behandling i Danefæprocessen, og jeg takker meget Claus Feveile (Sydvestjyske Museer) og Nikolas Gough for tidlig information om dem. Claus har meddelt mig et detektorfund fra markerne ved Damhus lidt syd for Ribe, hvor man med metaldetektor har fundet hundredvis af genstande, som tolkes som udkørt affald fra byen. Nikolas har meddelt mig et detektorfund lige nord for Annisse Kirke i Nordsjælland på en mark med nogle få andre middelalderfund. Knap en km mod VSV for fundstedet ligger et voldsted (fund og fortidsminder 010101-47, 63, 72 & 75). Desværre er disse fundkontekster – en kongeborg i Nordsjælland, affald fra den vigtige handelsby Ribe, en nordsjællandsk landsby med et voldsted – ikke præcise nok til at give fingerpeg om anvendelsen af piedforterne.

I min artikel fra september 2019 diskuterer jeg, om nogle af stykkerne ikke var prægede, men kunne være støbte og eventuelt være fabrikerede senere. Prægning antydes af et forholdsvist skarpt relief. Det ses også entydigt af dobbeltpræg. Støbning kan afsløres af støberand på kanten (som kan være forsøgt filet eller hamret bort) eller af overflade med mærker efter luftbobler. Et stykke kan dog være præget på en støbt blanket, hvilket besværliggør bestemmelsen af den anvendte teknik. Efterbearbejdning af overfladen eller kanten samt korrosion kan ligeledes sløre sporene. På nær et, har jeg ikke ved selvsyn har undersøgt de nytilkomne stykker, men kun set foto af dem. Dermed har jeg ikke kunnet se kanterne. Med dette forbehold er der ikke noget, der tyder på, at de nye stykker skulle være støbte og ikke prægede.

Herunder gives en opdateret liste over de tolv kendte danske piedforter fra 1200- og 1300-tallet. For at have materialet samlet indeholder listen både de fem eksemplarer, som jeg publicerede i den foregående artikel (angivne med tal som henviser til kataloget i artiklen), og de syv nytilkomne eksemplarer (angivne med bogstaver). Da der ikke er dukket nye piedforter op fra 1400-tallet, medtages de ikke her. For de seks kendte eksemplarer (3 Erik af Pommern, 3 Hans) henvises til den tidligere artikel.

Tabel 1. Kendte danske piedforter fra 12- og 1300-tallet

Type	Møntsted / Dater.	Vægt/Ø/Tykk.	Metal	Kommentar
1 MB 147-150	Roskilde / 1260'erne	8,50 / 24 / 2	kobber	Korroderet overflade. Efterbe- arbejdning to steder på kant. Forsiden dobbeltpræget
AMB 237	Ribe / 1290'erne	3,97 / 22 / 2	kobber	Kant ikke observeret
B MB 270	Roskilde / 1290'erne	? / ? / ?	?	?
C MB 425	Roskilde / 1300/1309	4,24 / 21 / 2	kobber	Forside dobbeltpræget? og eftergraveret. Bagsiden kor- roderet? skarpt præg, ridser. Uregelmæssig kant.
DMB 430	N-Jylland / 1290'erne	6,45 / 20 / ?	?	Skarpt præg. Kant ikke tjekket.
E MB 464	Ribe / 1290'erne	6,12 / 22-23 / 3	kobber	Skarpt præg. Korroderet. Kant ikke tjekket.
F MB 551	Roskilde / 1320'erne	2,90 / 18-19 / 2	Kobber	Eftergraveret? Kant ikke tjekket.
2 MB 556, 558	Roskilde / 1330'erne	4,04 / 21-22 / ?	Kobber	Korroderet overflade og blanket- sprække, Kant ikke tjekket.
3 MB 566-67	Roskilde / 1330'erne	5,73 / 19 / 3	Kobber	Dobbeltpræg på bagsiden. Uens tykkelse. Skarp kant
4 MB 571	Roskilde / 1330'erne	7,42 / 18-19 / 3	Kobber	Korroderet overflade. Blanket- sprækker
GMB 574	Roskilde / 1330'erne	9-10 / 17 / 5 /	Kobber	Skarpt præg. Kant hamret.
5 Ukendt type	DK / Tidligt 1300-tal	5,76 / 20 / 2	kobber	Yderst korroderet overflade

MB = H. V. Mansfeld-Büllner, *Afbildninger af samtlige hidtil kjendte Danske Mønter fra Tidsrummet 1241-1377*, udgivet 1887, bearbejdet genoptryk ved J. C. Holm, København 1954.

Datering og møntstedtilskrivning følger Keld Grønder-Hansens værk, *Kongemagtens Krise*, udg. i 2000.

Metallet på de af mig undersøgte stykker er bedømt visuelt.

Holgersens eksemplarer er undersøgt ud fra fotos og Holgersens notater.

Diameter og tykkelse er ikke regelmæssige, derfor er de kun angivet til nærmeste hele millimeter.

Stykkernes samlingshistorie og nuværende opbevaringssted:

1. Befinder sig i systematisk samling på Den kongelige Mønt- og Medaillesamling, inventarnummer Retroprotokol 1821.1. Dette stykke er aftegnet (1) planche IV,5 i *Tillæg til Beskrivelsen over Danske Mynter og Medailler i Den kongelige Samling*, udgivet 1794, (2) planche XXVI,43 i Ramus og Devegges værk om danske middelaldermønter, påbegyndt i 1821, aldrig fuldført og først udgivet 1867, (3) Mansfeld-Büllner 148. Ifølge teksten i *Tillæg til Beskrivelsen*, side 22, nr. 10, tilhørte den i 1794 kammerherre Suhms samling

(vægten angives til 2 quintin, 1 ½ ort = 9,21 g). Hos Ramus og Devegge angives den som tilhørende Møntsamlingen, idet den har et nummer med arabertal (teksten for planche XXIV og frem blev aldrig udarbejdet).

- A. Fundet på mark ved Damhus, Sydvestjyske Museer, journalnummer ASR 2327x1067. Under Danefæbehandling. Meddelt af Claus Feveile.
- B. "MB. 270" tilføjet med blyant af Holgersen i hans liste over piedforter, uden yderligere præcision eller illustration.
- C. I Den kongelige Mønt- og Medaillesamling, systematisk samling. Aftegnet i Ramus og Devegge planche XXVIII,17 og Mansfeld-Büllner 425.
- D. Bruun Rasmussen auktion 856, 12. maj 2015, lot 5110. Bestemt som hybrid Mansfeld-Büllner 282/274, men svarer til 430, der normalt dog er mere primitiv i stilen. Imidlertid findes der bedre eksemplarer som denne.
- E. Holgersens samling (vægt efter Holgersens møntetiket. I hans notater står 6,21 g).
- F. Holgersens samling.
  2. Forevist Jørgen Steen Jensen i 1972 af mønthandler Nils Fabricius Lundin (journal 206/72). Den kongelige Mønt- og Medaillesamling har et gipsaftryk af stykket. Siden Holgersens samling.
  3. Stammer fra museumsdirektør C. J. Thomsen (1788-1865) og har nr. 10799a i kataloget over hans samling der blev udgivet i 1876. Aftegnet Ramus og Devegge planche XXXI,LXXV = Mansfeld-Büllner 567. Det befinder sig i dag i systematisk samling på Den kongelige Mønt- og Medaillesamling, inventarnummer Gaveprotokol 752.9.
  4. Stammer fra museumsinspektør Peter Hauberg (1844-1928) og har nr. 2403 i auktionskataloget over hans samling. Det befinder sig i dag i systematisk samling på Den kongelige Mønt- og Medaillesamling, inventarnummer Købsprotokol 1715.361.
- G. Fundet på mark nord for Annisse (Annissee sogn, Holbo herred, Frederiksborg amt). Meddelt af Nikolas Gough. Under Danefæbehandling. Om typen MB 574, se *NNUM* 2005:4, s. 152-153.
5. Systematisk samling på Den kongelige Mønt- og Medaillesamling, inventarnummer Købsprotokol 1218.4. Købt 1911/12 af postbud Wagner, Assens.